

VIATA LUI MIHAI EMINESCU DE G. CĂLINESCU: ÎNTRE RECEPTARE CRITICĂ ȘI TEORIE LITERARĂ

ANA-MARIA BĂNICĂ*

1. Receptarea monografiei călinesciene în deceniul patru al secolului XX

Înainte de apariția cărții *Viața lui Mihai Eminescu* (1932), G. Călinescu intuiește că idolatrii eminescieni vor fi scandalizați de prezentarea demistificată a existenței poetului, propusă în studiul menționat. Dialogul polemic este inițiat de G. Călinescu însuși care publică în 1931, în „Vremea”, un fragment din propria monografie, intitulat *Pentru o biografie a lui Eminescu*¹.

Chiar și în *Postfața* primei ediții, gândul istoricului literar se îndreaptă către posibili detractori ai biografiei: scriitorii și oamenii de știință, care privesc cu ostilitate astfel de cercetări. Pentru cei dintâi, biografiile sunt „compilații fără duh creator”, iar pentru erudiți, doar vieți romanțate, lipsite de „seriozitate științifică”. În opinia lui G. Călinescu, studiile de istorie și critică literară trebuie să conțină un fir narativ prin intermediul căruia să se coaguleze portretul personalităților înfățișate. Întocmai procedează Călinescu în monografia sa, care nu reprezintă o viață romanțată, ci o biografie critică în care a integrat sursele risipite și contradictorii despre viața poetului, trecându-le prin filtrul gândirii logice și critice: „Nimic fictiv n-a intrat în țesătura acestei cărți și, dacă ceva poate avea aerul unei literaturi, aceea nu este decât încercarea de a scoate din narațiune și analiză portretul lui Eminescu”².

---

* ACS, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”; e-mail: anamariabanica90@yahoo.com.

¹ G. Călinescu, „Pentru o biografie a lui Eminescu”, în *Vremea*, nr. 184, 26 aprilie 1931, p. 7-8; reprodus în *Viața lui Eminescu* (1932), p. 29-34, *apud* G. Călinescu, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 38-44.

² G. Călinescu, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 431.

1.1. C. Călinescu vs. grupul de la Cernăuți & comp.

Cei mai nemulțumiți de biografia *Viața lui Mihai Eminescu* a lui G. Călinescu sunt cernăuțenii Leca Morariu, C. Manolache grupați în jurul revistei „Buletinul Mihai Eminescu”, cărora li se alătură I.E. Torouțiu și mai tânărul, atunci, Ovidiu Papadima.

În opinia lui I.E. Torouțiu³, biografia lui G. Călinescu s-a bucurat de prea multă atenție din partea criticilor literari, fiind „lansată ca un film american”, deși nu are meritele atribuite. Atitudinea călinesciană este a unui „băiat teribil”, care vrea să-și impresioneze cititorii, dar nu reușește decât să dea „cu tifla cercetătorilor literari, a căror muncă a pus-o la contribuție”. Nedreptățit este Octav Minar de ale cărui „scrisorele” G. Călinescu se folosește, deși pretinde că sunt falsuri, fără să indice sursa citată: „În toată cartea lui nu se întâlnesc o singură dată semnele citării, când d-l Călinescu ia din lucrările altora material. D-sa nu cunoaște aceste semne, ca făcând parte din punctuație, decât numai în sens ironic, când ia peste picior pe: ...«oamenii de știință», «știință», «seriozitate științifică»... Desigur, că vorbind despre lucrarea d-lui G. Călinescu, «seriozitatea științifică» pusă între ghilimele ori nu, interesează mai puțin decât obrazul d-lui G. Călinescu, tupeul și tapajul... sau cum am spus mai înainte: criza morală”⁴. Istoricul literar este indiscret când prezintă boala sau viața sentimentală a poetului, capitolul despre erotica eminesciană amintindu-i lui Torouțiu de o etalare de bordel. Această interpretare se opune imaginii înălțătoare a iubirii practicate de Mihai Eminescu, așa cum o înfățișează Ioan Slavici în *Amintiri*⁵.

Despre unele „scăderi supărătoare” ale biografiei lui G. Călinescu scrie și C. Manolache în „*Inepția*” lui Eminescu⁶. Deși consultă aproximativ 300 de surse biografice despre viața poetului, pe care le integrează într-un „tot istoric cu destul meșteșug”, G. Călinescu nu păstrează pe tot parcursul cărții acel „elan admirativ”, necesar când se scrie despre „acest geniu reprezentativ al sufletului nostru”⁷. Se folosește în exces detaliul și faptul divers, ignorându-se ansamblul, iar prin această metodă este compromisă imaginea

³ I.E. Torouțiu, „G. Călinescu: «Viața lui Mihai Eminescu»”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 41-48.

⁴ *Ibidem*, p. 42.

⁵ *Ibidem*, p. 47.

⁶ C. Manolache, „«Inepția» lui Eminescu”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 50-57.

⁷ *Ibidem*, p. 52.

poetului, oferindu-se cititorilor „o sinteză cu totul inexactă și chiar obscură a personalității lui Mihai Eminescu”. Inacceptabilă este și folosirea cuvântului „animal” pentru a ilustra preferința pentru mediul rural a lui Eminescu sau devoalarea unor detalii din intimitatea poetului, care nu oferă importanța cuvenită vestimentației. Aceștia li se asociază și sintagmele „bivol de geniu” sau „bivol nămălos” folosite în prezentarea lui Ion Creangă, rezultând, conform spuselor lui C. Manolache – că: „Eminescu sub acest raport, ne apare prea scăzut, prea animal nesimțit și se pare că nu e tocmai așa, dacă e să creadă pe Slavici care a conviețuit cu dânsul și ni-l descrie ca pe un om «cu apucături boierești, căruia îi place să se îmbrace bine»”⁸.

Dimensiunea instinctuală a amorului călinescian asupra căreia G. Călinescu insistă, folosindu-se de confesiunile unor apropiați ai poetului, trezește nemulțumirea lui C. Manolache. Pentru cel din urmă, Eminescu este cel mai mare cântăreț al iubirii pure, în versurile căruia se regăsește imaginea unei iubite suave, cu „buze calde, sâni rotunzi și brațe albe”: „Pentru d-l Călinescu poetul nu era cătuși de puțin un erotic romanțios, adică în amor departe de a fi un liric suav, platonice, atât în viață și în poezie, era din contră doar «un tip sexual veneric», stăpânit pur și simplu numai de obsesia «funcțiunii erotice»”⁹.

Prin modul de a interpreta unele secvențe din biografie, C. Manolache denaturează mesajul călinescian, semnalând contradicții, unde explicațiile lui G. Călinescu sunt clare, lipsite de echivoc. Este cazul episodului în care istoricul literar prezintă experiența trăită de poet ca profesor de germană, G. Călinescu afirmând că Eminescu era „naiv de nepedagogic”, pentru ca peste câteva pagini – observă C. Manolache –, acesta să se contrazică: „Eminescu era pătruns de «atâta clarviziune pedagogică», încât el reprezintă «cel mai ridicat nivel al cunoștinței culturale»”¹⁰. În realitate, G. Călinescu relatează episodul trăit de poet ca profesor de germană, la un liceu frecventat de copii din familii înstărite și ai căror părinți intervin când odraslele sunt timorate de programul draconic impus de poet. Eminescu este meticolos, pregătește orele cu dăruire, dar elevii, neinteresați de germană, se revoltă și refuză să mai intre la ore. În ciuda încercării direcțiunii de a-i pedepsi pe „greviști”, privându-i de masa de prânz, Mihai Eminescu este înlăturat de la catedra de germană. În acest context, G. Călinescu afirmă că poetul este „naiv de nepedagogic” fiindcă el se raportează la elevul ideal, cel care învață,

⁸ *Ibidem*, p. 52.

⁹ *Ibidem*, p. 53.

¹⁰ *Ibidem*.

își idolatrizează dascălul și ignoră jocurile de culise din învățământul românesc. În calitate de revizor școlar pe două județe Vaslui și Iași, Eminescu dovedește – conform spuselor lui G. Călinescu – „clarviziune pedagogică” fiindcă poetul ia în serios funcția avută: inspectează școlile, semnalează neregulile întâlnite (într-un sat învățătorul și primarul se foloseau de școală pentru propriile interese), observă că elevii memorează lecțiile fără să le înțeleagă.

Într-un *Epilog*¹¹ de opt rânduri, Leca Morariu menționează că G. Călinescu a folosit în biografia *Viața lui Mihai Eminescu* cea mai „netrebnică” ediție a operei lui Eminescu, întocmită de E. Lovinescu, G. Ibrăileanu demonstrând că este „inferioară tuturor celorlalte ediții”¹².

Nici răspunsul lui G. Călinescu nu întârzie să apară, acesta publicând articolul *Eminescologi*¹³, în „România literară”. Pe un ton sarcastic, dar în același timp distant, evitând să cadă în ridicol precum unii din detractorii săi, criticul literar se apără de acuzele primite, recurgând la două metode: 1. ironia și beștelirea adversarului; 2. argumentele științifice;

Primul luat în colimator de Călinescu este Leca Morariu, care intenționează să scrie o biografie despre Mihai Eminescu, folosind metode exclusiv științifice, deși intervențiile lui nu depășesc stadiul de știri compilate. Era firesc – susține criticul literar – ca Leca Morariu să primească cu „știpe grozave” monografia despre Eminescu, fiind „om greoi la înțelegere, fără nicio comunitate sufletească cu artele, asudând și vociferând”¹⁴. Despre *Epilogul* semnat de Leca Morariu, G. Călinescu menționează că acesta a confundat operele din care citează: „Trebuindu-mi pentru demonstrații psihologice, versuri din *Călin Nebunul* (cu totul altceva decât *Călin*), existent numai în ediția I Chendi (*Literatura populară*, 1902), am citat din Chendi”¹⁵.

Pe C. Manolache, G. Călinescu îl consideră „un bărbat pudic și moral”, care ține la imaginea mitică a lui Eminescu și este ofensat când cineva încearcă să atingă statuia imaculată a poetului. C. Manolache scoate din context unele interpretări călinesciene și denaturează sensul: „Orice copil

¹¹ Leca Morariu, „Epilog”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 49.

¹² *Ibidem*.

¹³ G. Călinescu, „Eminescologi”, în *România literară*, nr. 16, 4 iunie, 1932, p. 1, apud G. Călinescu, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016.

¹⁴ *Ibidem*, p. 57.

¹⁵ *Ibidem*.

ar fi înțeles că nu *eu* acuz pe Eminescu de crimă oribilă și dezgustătoare, ci-mi însușesc numai retoric și ironic opinia burgheză pentru a scoate și mai în evidență prostia omenească. Rămâi trăsnet când citești asemenea comentarii”¹⁶.

Dintre toți detractorii săi, cel mai desconsiderat de G. Călinescu este I.E. Torouțiu, tipul negustorului de cărți, interesat doar de câștig și nu de valoarea literară a studiilor publicate. Proprietar de tipografie, I.E. Torouțiu nu cunoaște opera sau viața lui Mihai Eminescu, dar – susține G. Călinescu – „este un tipograf impulsiv, cu pretenții de cultură, care după ce ia banii pentru cărțile pe care le tipărește cu aere de editor, le apără apoi violent în revistele ce ies de sub teascurile sale, cum e cazul cu revista «M. Eminescu»”¹⁷. Direct, fără menajamente, G. Călinescu devoalează cauza atacului virulent venit din partea adversarului. Autorul *Vieții lui Mihai Eminescu* publicase o cronică nefavorabilă despre studiul *Naționalismul lui Eminescu*, semnat de D. Murărașu, apărut la editura lui I.E. Torouțiu. Pentru G. Călinescu, D. Murărașu este „doar un biet compilator prezumțios”, care „dovedește în orice întreprindere a sa o inaptitudine congenitală”¹⁸.

Cinic, G. Călinescu îi mulțumește lui Torouțiu pentru reclama gratuită făcută biografiei *Viața lui Mihai Eminescu* și îl încurajează să continue cu publicitatea negativă pentru a-l aduce în atenția cititorilor: „Înainte, d-le Torouțiu, mobilizează-ți tipografia, organizează articole tot așa de strașnice ca și acesta și pune banda despre cartea mea la toate cărțile apărute de sub teascu propriu și în curând voi fi în stare să-ți cumpăr tipografia spre a o feri să tipărească operele d-tale și recenziile despre operele d-tale de d-na Gallia Tudor”¹⁹.

După apariția articolului *Eminescologi*, lui G. Călinescu îi răspund Leca Morariu și Ovidiu Papadima²⁰. În timp ce Leca Morariu²¹ adoptă un ton apocaliptic, transformându-l pe Călinescu în „asasinul (fizic!)” a lui Eminescu, intervenția lui Papadima este temperată, fără exagerări grosolane.

¹⁶ *Ibidem*, p. 60.

¹⁷ *Ibidem*, p. 61.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 61.

²⁰ Ovidiu Papadima, „Gh. Călinescu *eminescologii* și cetitorii”, în *Secolul*, nr. 18, 26 iunie 1932, p. 3.; Ovidiu Papadima, „Între eminescologi și cetitori II”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni”, în *Secolul*, nr. 20, 3 iulie 1932, p. 3.; Ovidiu Papadima, „Între eminescologi și cetitori III”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni”, în *Secolul*, nr. 22, 17 iulie 1932, p. 3.

²¹ Leca Morariu, „Eminescu la... Techirghiol”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, 1932, p. 141-161.

Deranjat de sarcasmul lui G. Călinescu, Leca Morariu continuă atacul la persoană folosit și de „divinul critic” și își intitulează textul *Eminescu... la Techirghiol*, justificându-și opțiunea într-o notă de subsol: „Titlul primordial al acestui studiu fusese *Un nou detractor al lui Eminescu: Gh. Călinescu*. Cum însă între timp ni s-a revelat știrea că «Domnul Călinescu... a plecat... la Techirghiol, unde își va termina volumul *Opera lui Eminescu*» («România literară» 1932, nr. 23) – titlul de mai sus ni s-a insinuat ca mult mai propriu, deși, în fond, chestiunea rămâne aceeași: *Noul detractor al lui Eminescu...*”²².

Ovidiu Papadima rezumă reproșurile aduse de adversarii călinescieni, oferind alte exemple din *Viața lui Eminescu*, care – în opinia lui – ar denigra imaginea poetului național. Deși studiul călinescian are merite incontestabile, laudele aduse de unii contemporani îl transformă pe G. Călinescu într-un eminescolog intolerant, care și-a creat propria statuie eminesciană: „Fiecare și-a făurit, cu mai multă sau mai puțină dibăcie, un Eminescu al lui, ca o statuie de lut, unic, viu, pe lângă care toți ceilalți îi par idoli și chip cioplit. [...] D.C. și l-a dăltuit și el pe Eminescu al d-sale. Stă de vorbă cu el și crede, ca și toți înaintașii, că e singurul autentic”²³.

Nici principiul științific al unei biografii nu este respectat de G. Călinescu – susține Ovidiu Papadima – fiindcă istoricul literar se folosește de anecdotele sau de mărturiile unor persoane puțin credibile pentru a făuri latura trupească a poetului și a înjosi superioritatea spirituală a acestuia. Cel mai vulgar capitol din monografie este *Eminescu și dragostea*: „Aici cu atât mai mult cu cât excesivele concesii făcute anecdotei de proveniență incertă sunt agravate și de o evidentă lipsă de înțelegere a vieții sufletești și trupești a lui Eminescu”²⁴. De asemenea, utilizarea unor secvențe din creația eminesciană pentru a completa unele lipsuri din biografia poetului este o metodă perimată și artificială, folosită de G. Călinescu când se referă la jocurile din copilăria poetului: „Un citat dintr-un proiect de nuvelă în manuscris, ce avea de erou pe unul Iorgu, și chestiunea s-a lămurit! Câteva versuri: «Vede turmele de oi, cu ciobanii dinapoi cu fluere și cimpoi», citate din manuscris și concluzia e gata, de o siguranță uluitoare: Eminescu a cercetat în copilărie stânila și ciobanii”²⁵.

²² Leca Morariu, „Eminescu la... Techirghiol”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, nr. 9, 1932, p. 141.

²³ Ovidiu Papadima, „Gh. Călinescu, *eminescologii și cetitorii*”, în *Secolul*, nr. 18, 26 iunie 1932, p. 3.

²⁴ Ovidiu Papadima, „Între eminescologi și cetitori II”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni”, în *Secolul*, nr. 20, 3 iulie 1932, p. 3.

²⁵ Ovidiu Papadima, „Între eminescologi și cetitori III”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni”, în *Secolul*, nr. 22, 17 iulie 1932, p. 3.

1.2. G. Călinescu și „sensul clasicismului”

Interesul lui G. Călinescu pentru tipuri și situații tipice nu se reflectă doar în romanele acestuia, ci și în critică sau în istorie literară, fapt dovedit prin cele două articole semnate: *Eminescologi* și *Morbul eminescologic*. Pornind de la polemica al cărei protagonist este, G. Călinescu formulează adevăruri general-valabile despre exacerbara cultului unor scriitori. De imaginea acestora se folosesc numeroși eminescologi dornici să se afirme în plan cultural sau să-și asigure funcții bine remunerate. Când observă că ideile ridicate la rang de adevăr absolut le sunt periclitare, aceștia – atinși de *morbul eminescologic* – devin agresivi, desființează fără cruțare argumentele inamicului, folosind un discurs lipsit de profesionalism, arătându-și fanatismul și ignoranța: „Se cheamă *eminescolog* un publicist care, fără să se fi ilustrat în niciun domeniu al culturii (ba uneori fiind cu totul refractar ei), se așază ca mușța pe suprafața problemei eminesciene și o umple cu o cangrenă verzuie și fetidă. Caracteristica eminescologiei este prohibiția pentru alții a oricărei apropieri de Eminescu. Atunci cade asupra îndrăznețului o muscărie mărunță și invocări către Dumnezeu”²⁶.

G. Călinescu identifică trei tipuri de eminescologi: eminescologul fanatic, eminescologul necrofor și eminescologul amator. Eminescologul fanatic cercetează cu profesionalism unele documente eminesciene, dar, lipsit de spirit sintetizator și de rafinament artistic, devine intolerant cu alți posibili rivali: „Tăcuți atâta vreme cât nimeni nu s-a atins de prada lor, ei s-au ridicat dintr-o dată într-un roi compact și mușcător, atacând cu o violență rară opera nefericitului care a îndrăznit să se atingă de Eminescu. Cazul d-lui Tudor Vianu atacat de eminescologi este încă recent”²⁷.

Eminescologul necrofor este un individ „incult în scrierile sale”, care falsifică documente eminesciene, prezentându-le celorlalți ca inedite. Tipul necroforului este reprezentat de Octav Minar, cel care la apariția monografiei *Viața lui Mihai Eminescu* s-a prezentat în biroul de la Editura Cultura

²⁶ G. Călinescu, „Eminescologi”, în *România literară*, nr. 16, 4 iunie 1932, p. 1, apud G. Călinescu, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 55.

²⁷ G. Călinescu, „Morbul eminescologic”, în *Adevărul literar și artistic*, nr. 605, 10 iulie 1932, p. 5, apud G. Călinescu, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 83.

Națională, unde „a făcut un scandal enorm editorului că a tipărit cartea, amenințându-l cu darea în judecată și cu același tărboi a admonestat pe funcționarii librăriei Alcalay că expuseseră în vitrină opera. Ură? Delir? Nu! *Morbul eminescologic*”²⁸. A treia tipologie este a eminescologului amator, care, deși nu cercetează subiectul dezbătut, devine dintr-o dată specialist și „decretează cu autoritate ce este bun și ce este rău în această materie”²⁹. Altfel spus, aceștia reprezintă categoria opinologului de serviciu.

1.2. *Viața lui Mihai Eminescu: între entuziasm și echilibru*

Critici literari deja consacrați precum Paul Zarifopol, G. Ibrăileanu, colegi de generație ai istoricului literar – Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu –, dar și reprezentanți ai tinerei generații interbelice ca Mihail Sebastian își exprimă entuziasmul pentru apariția biografiei *Viața lui Mihai Eminescu*. Aceștia consideră că studiul lui G. Călinescu reprezintă un moment decisiv în cultura românească, deoarece fenomenul eminescian luase amploare, existând numeroase articole obscure în care adevărul este falsificat, iar opera poetului transformată într-un loc de pelerinaj pentru habotnicii literaturii. Alte puncte comune regăsite în cronicile literare se referă la acribia dovedită de G. Călinescu în cercetarea documentelor sau a manuscriselor eminesciene, la talentul de portretist al acestuia sau la abilitatea de a recrea atmosfera specifică epocii lui Eminescu, atunci când informațiile biografice sunt precare. În plus, la acestea se adaugă spiritul lucid și gândirea critică ale istoricului literar, care nu doar inventariază evenimentele, ci le și interpretează, oferind o viziune personalizată asupra vieții poetului.

Apariția monografiei lui G. Călinescu contribuie, în opinia lui Paul Zarifopol³⁰, la reabilitarea biografiei literare, specie compromisă de „invația” romanelor sau melodramelor de „calitate joasă”. Reușita unei biografii este determinată de îmbinarea armonioasă a spiritului erudit al autorului cu spiritul artistic al acestuia, condiție îndeplinită cu succes de G. Călinescu: „Discuția informațiilor este scrupulos erudită, reconstruirea istorică o înalță cu pătrundere de artist, un spirit care nu face un pas fără controlul delicat, prescris de izvoare. [...] Liberă de răceala seacă a învățatului ca și de

²⁸ *Ibidem*, p. 84.

²⁹ *Ibidem*, p. 84

³⁰ Paul Zarifopol, „O biografie, în sfârșit... G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*, Cultura Națională”, în *Adevărul*, nr. 599, 29 mai 1932, p. 1.

fierbântăla copilăroasă a apologetului, istorisirea e minunat de vie și minunat de prudentă”³¹.

Cele mai structurate cronicile literare în care recenziții nu rămân doar la stadiul de admirație declarativă față de monografia călinesciană sunt seminate de Șerban Cioculescu³² și de G. Ibrăileanu, cei doi, pe lângă analiza ideatică și structurală a studiului, formulează și unele „obiecții de detaliu”.

În cronică literară publicată, Șerban Cioculescu urmărește trei aspecte: 1. Situația studiilor eminesciene în momentul apariției biografiei lui G. Călinescu; 2. „obiecții de detaliu”; 3. caracterul inedit al monografiei. Despre viața poetului apăruseră două biografii în 1892 și 1912, scrise de N. Petrașcu și de N. Zaharia. Ambele, deși sufereau „de o dezolantă mediocritate: de stil, de concepție, de informație”, au avut o „relativă utilitate”, mai ales că apar înainte de consacrarea definitivă a lui Mihai Eminescu în cultura română. Pe parcursul a patru decenii, au fost publicate noi contribuții la biobibliografia eminesciană, unele relevante, altele obscure, și care au rămas risipite în periodice, consultabile doar la Biblioteca Academiei Române. Remarcabile i se par lui Șerban Cioculescu eseurile lui Tudor Vianu, reunite în volumul *Poezia lui Eminescu*, în timp ce D. Caracostea nu se ridică la înălțimea așteptărilor create în titlul studiului său *Personalitatea lui Eminescu*. E. Lovinescu, monografist consacrat de studiile publicate – *Grigore Alexandrescu* (1910), *Constantin Negruzzi* (1913), *Gheorghe Asachi* (1921) – întârzie să ofere cititorilor biografia eminesciană promisă.

În acest context, studiul lui G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, apare într-un moment oportun când „[...] un material enorm de informație, inegal și prea răspândit, se cerea consultat și utilizat pentru o îndoită operă de sinteză biografică și critică”. Deși consideră că unele acuze (lipsa notelor, incompletitudinea biografiei, portretul lui Creangă și al lui Eminescu) formulate de gazetarii grupați în jurul publicației „Buletinul Mihai Eminescu” sunt nedrepte, Șerban Cioculescu însuși are unele rezerve. Printre acestea se evidențiază problema naționalității lui Eminescu, insuficient dezvoltată, maladia poetului (Călinescu susține că a fost contactată, iar Cioculescu aderă la principiul eredo-patologic), prezentarea nedreaptă și sumară a lui Ioan Slavici: „laș, servil, acru și morocănos, căruia îi refuză inițiative sau roluri decisive la comemorarea de la Putna”³³.

³¹ *Ibidem*.

³² Șerban Cioculescu, „G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*”, rubrica „Cronică literară”, în *Adevărul*, nr. 14 908, 10 august 1932, p. 1-2.

³³ *Ibidem*, p. 2.

Oricâte „obiecții de detaliu” i s-ar aduce monografiei lui G. Călinescu, nimeni – susține Șerban Cioculescu – nu-i poate contesta istoricului literar talentul de portretist, forța de a recrea atmosfera timpului, în special de la societatea Junimea, *Viața lui Mihai Eminescu* fiind „neîndoios o foarte frumoasă monografie, documentată, sintetică și literară”³⁴.

G. Ibrăileanu³⁵ semnalează dificultățile întâmpinate de G. Călinescu în selecția materialului biografic, mai ales că cei care l-au cunoscut pe poet au fost oameni simpli și nu l-au înțeles, iar alții și-au notat impresiile, amintirile despre existența lui Eminescu târziu, și nu „în jurnale contemporane cu faptele”. Tendința în mărturisirile făcute de informatori, după ce creația literară eminesciană a fost recunoscută, este de a romantiza, de a idealiza viața poetului. Totuși, în ciuda penuriei documentelor biografice, G. Călinescu reușește să ofere o viziune credibilă despre viața lui Mihai Eminescu, fiind înzestrat, pe lângă abilitățile de istoric literar și cercetător, și cu intuiție psihologică: „Psihologia lui Eminescu, d. Călinescu a făcut-o ca artist și, trebuie repetat, ca artist creator. D-sa a făcut ceea ce s-a numit *psychologie vivante*”³⁶. Pentru a crea iluzia de verosimilitate, G. Călinescu îmbină registrele lingvistice: când prezintă copilăria lui Eminescu, peisajele bucolice din mediul rural, oamenii simpli din viața poetului, G. Călinescu folosește cuvinte specifice graiului moldovenesc, limba fiind „un mijloc de creație a vieții”. Cameleonic, Călinescu revine cu ușurință la stilul erudit al cercetătorului, utilizând neologisme când judecă, pentru a analiza faptele, evenimentele din existența poetului. În opinia lui G. Ibrăileanu, această „polimorfie a stilului” îl situează pe Călinescu „alături de Caragiale și de Sadoveanu și dă operei sale un caracter de mare artă”.

Ibrăileanu nu este de acord cu toate ideile formulate de G. Călinescu în biografie, dar este firească atitudinea fiindcă orice creație autentică îndeamnă la gândire, iar „când începe gândirea, începe și divergența”. Istoricul literar oferă cititorilor nu doar „o înșiruire de fapte și de explicații”, ci concepția lui despre Mihai Eminescu, fiind imposibil ca „doi oameni să-și facă aceeași *idee* despre un om, despre un eveniment și chiar despre un simplu obiect neînsuflețit. Există – tot atâția Napoleoni, tot atâția Victor Hugo, câți istorici, biografi și romancierii au scris despre ei, și tot atâtea Veneții câți

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ G. Ibrăileanu, „G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*”, în *Adevărul literar și artistic*, nr. 619, 16 octombrie 1932, p. 1-2.

³⁶ *Ibidem*, p. 2.

călători – artiști au zugrăvit-o. [...] Și desigur vor exista întotdeauna tot atâția Eminescu, câți cercetători se vor mai ivi³⁷.

1.4. Eugen Ionescu: un nihilist *par lui même*

Un caz special de cronicar literar în deceniul patru al secolului al XX-lea îl reprezintă Eugen Ionescu. Aflat încă în căutarea propriei identități literare, tânărul în etate de 23 de ani, publică în revista „Azi” o cronică literară despre biografia lui G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*. Pentru a înțelege mecanismul criticii practicate de Eugen Ionescu este necesară o analiză a viziunii lui asupra actului critic, așa cum reiese din voumul Nu³⁸, publicat în 1934. În opinia tânărului trăirist, critica literară este un joc gratuit, lipsit de seriozitate, în care actorii folosesc legi arbitrare, iar rezultatele obținute sunt inutile când sunt confruntate cu realitatea. Există două tipuri de critică literară: critica pozitivă și critica negativă. Eugen Ionescu preferă critica negativă fiindcă îi oferă „un aer inteligent (dacă e scrisă cu puțină abilitate), competent, subtil, șmecher, [...] un aer de «nu mă trageți pe mine pe sfoară cu una cu două»³⁹, în timp ce critica pozitivă „este – îmi vine să zic: prin definiție – handicapată. Are nu știu ce aer de complezență, în cel mai bun caz de naivitate, de lipsă de subtilitate. [...] Critica pozitivă pare a fi lipsită de spirit critic⁴⁰. Pentru a-și susține teoria, Eugen Ionescu oferă ca exemple date statistice din studiul *De la méchanceté avant toute chose*, scris de gânditorul francez Jean Larinotte: „A constatat că, din cărțile literare care apar, anual, în literatura universală, 80 la sută sunt vizibil și general proaste, 10 la sută mai plac peste doi ani, 6 la sută peste șase ani, 2 la sută peste zece ani, 0,2 la sută peste douăzeci de ani, 0,002 la sută peste o sută de ani. Prin urmare, un critic care e *sever* cu toate cărțile care apar, indiferent de conținutul lor și menținându-se constant, consecvent și monoton în această atitudine, are, de la început, dreptate 80 la sută⁴¹.”

Ceea ce oferă măreției volumului *Nu* de Eugen Ionescu nu este „curajul” acestuia de a desființa creații ale unor scriitori consacrați precum Tudor Arghezi, Ion Barbu sau Camil Petrescu, ci forța de a recunoaște că

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Eugen Ionescu, *Nu*, editura Humanitas, București, 2011.

³⁹ *Ibidem*, p. 158.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 159.

activitatea lui critică este influențată de viziunea negativă asupra vieții, de tendința de a vedea doar partea goală a paharului: „Fac critică, de obicei negativă, pentru că spiritul meu este vizibil aplecat către rău, ca să necăjesc, ca să-mi măsoz virtuozitatea de a contrazice, ca să fac farse, ca să bucur pe invidioșii, geloșii, rivalii și iubita părăsită a autorului”⁴².

În cronică literară despre biografia *Viața lui Mihai Eminescu* a lui G. Călinescu, Eugen Ionescu adoptă aceeași mască de critic sever și folosește principiul teoretic dezvoltat de Marcel Proust în eseul *Contre Sainte-Beuve*. Distingând între eul social și eul profund al autorului, Eugen Ionescu susține că biografia lui G. Călinescu nu este autentică fiindcă istoricul literar nu surprinde viața interioară a poetului. Un biograf trebuie să redea momentele fugitive de revelație ale marilor creatori. Numai că, așa cum Eugen Ionescu observă, acest fapt este imposibil de împlinit: „Niciun biograf nu a surprins vreodată momentul când un poet a scris primul vers. [...] Aceste momente mici de durată, care esențial scapă, cert, oricărui biograf, dar ele singure mi-ar putea pretinde o semnificație”⁴³. Reproșul formulat de Eugen Ionescu lui G. Călinescu face parte din strategia practică de acesta, prin care urmărește să-și consolideze imaginea de critic sever. Un alt aspect al biografiei călinesciene, care îi displace lui Eugen Ionescu, se referă la justificarea logică pe care istoricul literar o oferă faptelor, gesturilor exterioare ale poetului. La fel ca tinerii din generația '27, Eugen Ionescu este un susținător al actului gratuit practicat de eroii lui André Gide și crede că „[...] dacă Eminescu nu îmi apare adevărat este și pentru că (cum ar spune André Gide) apare prea logic. O mai mare gratuitate putea fi acordată actelor lui Eminescu, și dezechilibrul prețurilor sociale (dragostea pentru Maiorescu alterna cu necazul sau disprețul) putea fi o garanție certă și un îndemn la aprofundare, la atenție pentru o complexitate neintuită suficient”⁴⁴.

Cu toate acestea, criticul descoperă și unele aspecte pozitive ale biografiei: „cursivitatea stilului [...]. Simplitatea rară a frazei; rapiditatea și o oarecare aparență logică a determinării unor momente interioare de către faptele exterioare”⁴⁵. Remarcabilă este calitatea lui G. Călinescu de a crea caractere,

⁴² *Ibidem*, p. 145.

⁴³ Eugen Ionescu, „*Viața lui Mihai Eminescu*. Cronică literară”, în *Azi*, 1932, *apud* G. Călinescu, *Opere*, vol. III *Dincolo de eminesciene*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 831.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 834.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 833.

unul dintre acestea fiind tatăl poetului, Gh. Eminovici, dar și abilitatea de a surprinde „raporturile dintre Eminescu și Titu Maiorescu”. În concluzia formulată, Eugen Ionescu revine la atitudinea severă, văzând în studiul călinescian o viața romanțată ca „toate biografiile romanțate de altminteri”, în care biograful folosește „unele date exacte”, fără să fixeze „portretul unui Eminescu interior”⁴⁶.

1.5. Când vioarele tac...

În a treia ediție a studiului *Viața lui Mihai Eminescu*, apărută în 1938, G. Călinescu adaugă o notă intitulată *La a treia ediție*. Obiectiv, istoricul literar analizează criticile aduse de adversari și, renunțând la „amorul propriu”, admite că folosirea notelor de citare este necesară pentru a evita acuzele nefondate de furt intelectual: „Și ca să spulberăm învinuirile de rapt și de invenție, am dat indicarea izvoarelor chiar așa cum am fost sfătuiți. Am pus numere de ordine la bibliografie, pe care le-am reportat în text”⁴⁷. Călinescu susține că a parcurs manuscrisele eminesciene de la Biblioteca Academiei Române și nu a recurs la broșuri sau la comunicările altora, pe care să le excludă intenționat din bibliografie. Pentru istoricul literar, importantă nu este „chestiunea întâietății”, respectiv cine a citit sau a publicat pentru prima dată un manuscris, ci felul cum aceste documente sunt interpretate încât specialistul să ofere cititorilor o lumină nouă asupra subiectului: „E absurd să ceri unui istoric literar care se află în fața documentelor originale cu intenția de a le folosi numai, să-și piardă vremea cu posibile publicări. Adesea un document eminescian pe care-l credeam inedit, apare publicat într-o broșură obscură”⁴⁸.

G. Călinescu nu consideră că a profanat memoria lui Eminescu, ci, dimpotrivă, în studiul lui a urmărit contrariul. Doar că înverșunați, unii erudiți la care nici nu se aștepta s-au erijat în judecători implacabili, descoperind „grozăvii în cele mai nevinovate lucruri”. Verdictul lor negativ dovedește incapacitatea de a înțelege „nuanțele și adâncimile stilului”: „Foarte mulți

⁴⁶ *Ibidem*, p. 834.

⁴⁷ G. Călinescu, *La ediția a treia*, în *Opere*, vol. I, *Viața lui Mihai Eminescu, Opera lui Mihai Eminescu* (1), ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 441.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 440.

dintre cititori n-au nicio înțelegere a meșteșugului ce dă respirație narațiunii și înfățișează materia cu acea sobrietate care zguduie, ci vor scrieri «pe înțelesul tuturor» și cu largi concesii locurilor comune⁴⁹.

2. Teoreticianul G. Călinescu

Deși G. Călinescu este perceput, uneori, ca un critic și istoric literar care refuză metoda și caracterul științific al discursului metaliterar, în realitate autorul monografiei *Viața lui Mihai Eminescu* nu ignoră conceptele teoretice pe care le analizează, le interpretează și le adaptează propriului stil. În afară de studiul istoricului literar, în deceniul patru al secolului al XX-lea apar și două romane despre viața poetului: *Mite* (1934) de E. Lovinescu și *Luceafărul* (1935) de Cezar Petrescu. Aparițiile editoriale îi permit lui G. Călinescu să reflecteze asupra conceptelor de viață romanțată, roman istoric și biografie.

Textul despre *Luceafărul* lui Cezar Petrescu⁵⁰ nu este o cronică literară propriu-zisă, criticul literar refuză să facă referire la valoarea intrinsecă a cărții pe motiv că nu este terminată și preferă să-și expună părerea despre conceptul de viață romanțată. G. Călinescu susține că a avut o discuție cu Cezar Petrescu în care i-a vorbit despre neîncrederea lui în valoarea estetică a vieții romanțate. Cel din urmă s-a arătat entuziasmat de această specie literară, justificându-și opțiunea prin indicarea unor autori străini (Maurois, Ludwig, Zweig), care au succes în librăriile din Occident. Lui G. Călinescu, argumentul lui Cezar Petrescu i se pare superficial, fiind convins că acesta este copleșit de autoritatea modelelor străine, pe care le adoptă fără să le treacă prin filtrul lucid al gândirii personale. Scriitorii de succes menționați sunt „simpli reporteri și conferențieri volubili”, care se folosesc de o creație facilă pentru a obține succesul comercial⁵¹.

Forme sigure de validare a talentului unui scriitor sunt – în opinia lui G. Călinescu – : biografia, portretul critic, romanul istoric, în timp ce „viețile

⁴⁹ *Ibidem*, p. 437.

⁵⁰ G. Călinescu, „Cezar Petrescu, *Luceafărul*” („Cronica literară”), în *Adevărul literar și artistic*, nr. 776, 20 octombrie 1935, p. 9-10, *apud* G. Călinescu, *Opere*, vol. III, *Eminesciune dincolo de monografie*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 166-175.

⁵¹ *Ibidem*, p. 168.

romanțate mărunte care circulă din rațiuni comerciale sunt variante, adulterări ale acestor tipuri. Sunt bunăoară naive biografii patetice, cu dialoguri inventate, portrete critice cu situațiuni fictive, romane istorice cu aparat critic și alte comedii de-acestea⁵².

Într-o biografie este prezentată existența unui individ, văzut ca exponent al unei virtuți. Toți oamenii se nasc cu „sâmburele unei virtuți”, dar numai eroul exemplar poate dezvolta această trăsătură, cristalizată în propriul destin. Eroul unei biografii are o viață exemplară, iar scopul biografului este de a reda traiectoria acestuia, fără să nuanțeze sau să denatureze adevărul⁵³. Destinul unei ființe exemplare, înzestrate cu o misiune specială în această lume se reflectă în dramatismul propriului destin, biograful oferind cititorului impresia de viață desfășurată: „De aici rezultă că biograful nu trebuie să facă nicio sforțare de a colora, ci numai să destăinuie simplu etapele unei vieți. Curiozitatea noastră pentru destinul uman în genere și admirația pentru virtutea dusă la o mare potență fac să vibreze totul”⁵⁴. Există și biografii în care autorii se folosesc de mitologie pentru a descrie viețile eroilor. Este cazul lui Plutarh, părintele biografismului, dar textele lui se salvează – consideră G. Călinescu – prin „tonul solemn al adevărului [care] naște credibilitatea”⁵⁵.

În opinia lui G. Călinescu, biografia și romanul istoric sunt creații diferite, chiar antagonice. În timp ce biograful „e într-un fel un mistic al existențelor, romancierul e un observator, un clasificator”⁵⁶. Autorul de romane este obligat să contemple realitatea, oamenii și manifestările lor, să îi situeze în varii tipologii, ținând cont de diferențele dintre ei. Biograful nu trebuie să se intereseze de situațiile tipice, ci să urmărească destinul celui prezentat, evitând, pe cât posibil, mistificările istorice.

În romanul istoric, scriitorul împrumută din cronici sau din documente istorice protagoniștii, dar, în cazul creațiilor reușite, nu sunt interesați de viața acestora, ci de categoria tipologică reprezentată. De exemplu, Alexandru Lăpușneanul reprezintă tipologia „tiranului sângheros”, iar Doamna Chiajna,

⁵² *Ibidem*, p. 171.

⁵³ G. Călinescu, „Eminescu romanțat”, în *Jurnalul literar*, nr. 24, 11 iunie 1939, p. 2, *apud* G. Călinescu, *Opere*, vol. III, *Eminesciune dincolo de monografie*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 216.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 217.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 217.

⁵⁶ *Ibidem*.

eroina lui Alexandru Odobescu, „interesează ca specimen de mamă care se zbate pentru copiii ei”⁵⁷. Când romancierii nu reușesc să identifice tipurile umane reprezentate de protagoniștii ale căror trăsături dominante necesită nuanțare, romanul istoric se transformă în viață romanțată, adică într-o creație hibridă: „Ce este o viață romanțată? Acest gen nu este într-un tot nou și în el își dau mâna vechea viață plutarhiană, biografia universitară și romanul istoric, însușirea de căpetenie a vieții romanțate, dedusă din necesitățile de editură, trebuie să fie atracțiunea la lectură, așadar circulațiunea comercială”⁵⁸.

Nici Cezar Petrescu în *Lucașul*, nici E. Lovinescu în *Mite*, nu reușesc – susține G. Călinescu – să creeze un roman veridic, fiindcă niciunul nu îl transformă pe Eminescu în tip etern și nu surprind pulsația vieții. În romanul său, Cezar Petrescu se folosește de biografia poetului pentru a inventa situații și dialoguri, fiind incapabil să creeze personaje verosimile, mai ales că eroul se află într-o permanentă expediție. Cezar Petrescu încearcă să surprindă relațiile dintre membrii familiei Eminovici, conduse de un tată autoritar, dar renunță la familia poetului „înainte de gestațiunea ei tipologică”. Motivul este determinat de respectarea firului cronologic al vieții poetului care pleacă la Cernăuți⁵⁹.

Despre E. Lovinescu, G. Călinescu susține că nu are vocație de romancier fiindcă, deși are „stil și îndemânare plastică”, îi lipsesc „pătrunderea psihologică”, „simțul de mișcare al vieții și elanul liric”. De asemenea, criticul de la „Sburătorul” nu empatizează cu propriile personaje, nu înțelege tipologiile rău famate, arătând față de ele „o răceală higienică, o mirare de Marie-Antoinettă față de golani”. Creația presupune iubire pentru umanitate, dar E. Lovinescu este constrâns de prejudecăți, considerând monstruoase tipurile care ies din sfera lui de confort. Caragiale și Molière își caricaturizează eroii, dar – susține G. Călinescu: „caricatura presupune totuși o iubire perversă ce creează diform, dând o viață care [...] amuțește ironia. D. Lovinescu nu caricaturizează oamenii, ci-i anemiează. [...] Pe D. Sa îl miră că lui Eminescu și lui Creangă le place pastrama friptă pe spuză, fiindcă probabil pastrama e sărată și dură. [...] Privind doar cu neîncredere lumea, ca pe-o colecție de monstruoșități, d. Lovinescu nu putea crea fictiv”⁶⁰.

O cronică literară negativă scrie G. Călinescu despre studiul *Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic* semnat de doctorului docent

⁵⁷ *Ibidem*, p. 219.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 212-213.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 220-221.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 138.

universitar C. Vlad⁶¹, deși cel din urmă – pentru a intra în grațiile cronicarului – îi încredințase manuscrisul. Folosindu-se de metoda psihanalitică, C. Vlad intenționează să demonstreze că „Eminescu era un schizoid și, până la un punct, chiar un schizofrenic, adică mai pe românește că era veșnic candidat la nebunie (demență precoce)”⁶².

G. Călinescu nu este scandalizat de diagnosticul medicului sau de folosirea teoriilor lui Freud, ci de felul cum acesta selectează informații din biografia poetului sau din opera acestuia și le interpretează, denaturându-le sensul. În biografia *Viața lui Mihai Eminescu*, G. Călinescu face referire la repetiția unor cuvinte („Verona, Vreona, Vnoera, Vanoer... etc. ”), descoperite în manuscrisele eminesciene, și care arată interesul poetului pentru rime, efecte de stil sau vocabular. Pentru C. Vlad, vocabulele menționate înseamnă „verbigeratie, schizoidie, masturbație de vorbe”⁶³. Prin subtilități freudiste, C. Vlad vrea să demonstreze că Eminescu avea înclinații incestuoase, iubita din Ipotești nu a existat, aceasta fiind „Maria, sora lui, transformată printr-un proces subconștient în iubita mentală, mai târziu”⁶⁴.

Mai gravă i se pare lui G. Călinescu folosirea operei eminesciene de către medic pentru a-și demonstra teoriile abracadabrante, victimele experimentelor lui C. Vlad fiind nuvelele *Cezara* și *Sărmanul Dionis*. De exemplu, insula lui Euthanasius din *Cezara* este asociată de doctorul docent cu „orificiul vaginal”: „Mă sperii de asta? Nu. De logica d-lui dr. Vlad. Freud face asemenea interpretări, dar asupra inconștientului din vis. Nuvela lui Eminescu are un sens superior filozofic, este un elogiu al ascetismului și un imn al naturii și de ce oare descrierea izvorului ar veni mai degrabă de la ideea subconștientă de urină, iar peștera de la uter și nu de la perceperea naturii? [...] Atunci adio pădure, adio izvor, adio peșteră și natură, fiindcă totul îi miroase d-lui doctor a peisaj anatomic. Psihanaliza n-are ce căuta în domeniul conștientului, subliniat și finalist. El poate explica obsesiile din stările subconștiente și atâta tot”⁶⁵.

⁶¹ G. Călinescu, „Eminescu examinat de un medic (C. Vlad, *Eminescu din punct de vedere psihanalitic*)”, secțiunea „Cărți și reviste”, în *România literară*, nr. 45, 24 decembrie, număr de Crăciun, 1932, p. 3, *apud* G. Călinescu, *Opere*, vol. III, *Eminesciune dincolo de monografie*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016, p. 93-104.

⁶² *Ibidem*, p. 95.

⁶³ *Ibidem*, p. 102.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 98.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 193

În cronică despre studiul lui C. Vlad, G. Călinescu dovedește că nu este împotriva utilizării teoriilor științifice în literatură, ci respinge transformarea textelor literare în șantieră aservite metodei. Hermeneutul sau cercetătorul trebuie să țină cont și de contextul socio-cultural al operei, de particularitățile acesteia și să nu așeze creațiile literare în patul procustian al metodelor științifice.

3. *Viața lui Mihai Eminescu de G. Călinescu: în timp*

La 93 de ani de la apariția primei ediții (1932), studiul *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu continuă să atragă atenția cititorilor, grație stilului călinescian. Ceea ce individualizează biografia, pe lângă documentarea serioasă întreprinsă de autor, fiind primul care studiază cu acribie manuscrisele eminesciene, este spiritul histrionic al istoricului literar. Când insinuant sau perfid, când serios sau reflexiv, vocea lui G. Călinescu se adaptează la specificul evenimentelor relatate. Vocația acestuia de romancier se reflectă nu doar în talentul de portretist, ci și în abilitatea de a grada intensitatea momentelor decisive din viața poetului, climaxul fiind atins în capitolul *Degradarea morală și moartea (1883-1889)*.

Ceea ce impresionează la această biografie, după cum observă și Pompiliu Constantinescu, este umanitatea dovedită de G. Călinescu în prezentarea protagoniștilor. Fără să îi condamne pe unii sau să-i victimizeze pe alții, istoricul literar își temperează elanul subiectiv și oferă, pe lângă portretul lui Mihai Eminescu, un alt portret remarcabil: al lui Gheorghe Eminovici, tatăl poetului. La fel cum Marin Preda immortalizează în *Moromeții* figura paternă, identificată în ipostaza lui Ilie Moromete, „cel din urmă țăran”, și G. Călinescu creează tipologia tatălui autoritar, „pus pe chiverniseală” și lipsit de complicații sufletești.

Fiu de cântăreț de strană, Gheorghe Eminovici reușește să urce – la fel ca eroii balzacieni – în ierarhia socială, dobândind inclusiv titluri nobiliare. Este vreme îndelungată vechilul moșiei Dumbrăveni și omul de încredere al boierului Constantin Balș, în salonul căruia asistă la discuții încât „prinsese gust la citit și cumpăra cărți, traduceri din franțuzește, mai târziu desigur cronicile, în sfârșit tipăriturile vremii”. Boierul Balș însuși împrumută de la el cărți scrise de Voltaire, Lamartine, Molière, Alexandru Dumas.

Convins că înfățișarea fizică devoalează trăsăturile interioare ale ființei, G. Călinescu întocmește portretul fizic și pe cel moral al căminarului: „Înalt,

voinic mai mult decât gras, «munte de om», de o putere herculeană, trup sănătos, minte sănătoasă, el ne privește din fotografie cu un cap masiv, acoperit cu păr trainic și învăluit în barba castanie [...] cu nas prădalnic și ochi albaștri-verzui cari trec, disprețuitori, dincolo de lucruri, cu falca de jos ușor obstinată și plină de sine. Înfățișarea trădează pe omul de muncă, răzbătător și cu voință de avere, în acel stadiu de înaltă liniște a omului care și-a agonisit totul prin sine și, fără slăbiciuni, e oricând gata s-o ia de la început⁶⁶.

Fire pragmatică, Gheorghe Eminovici alege și pentru băieții lui meserii practice: „Șerban studiază medicina la Viena și la Erlangen, Nicolae dreptul la Sibiu, Iorgu științele militare în Prusia, Ilie medicina la școala doctorului Davila din București, iar Matei urmează politehnicul din Praga⁶⁷. Acceptă ca Eminescu să învețe poezii la școală, dar i se pare inacceptabil să devină poet. Numai că niciunul din fii nu moștenește firea bătaioasă a tatălui și atinși de boli incurabile, sfârșesc tragic la vârste fragede. Astfel, printr-o ironie a sorții, - observă G. Călinescu - familia Eminovici rămâne în istorie nu prin pragmatismul tatălui, ci prin „înclinația către activitatea gratuită a spiritului” a lui Mihai Eminescu, respinsă cu vehemență de părinte: „Ei bine, ironia firii a făcut ca lungă sânguință paternă să fie înghițită de moarte și să fie salvată prin spiritualitatea neprocreatoare a poetului Eminescu, fără de care uitarea ar fi șters numele de pe crucile tuturor⁶⁸.”

Elanul subiectiv, regăsit în orice studiu umanist, chiar și în cele în care se proclamă aderența la un criteriu scientist, apare în cel mai controversat capitol al biografiei, intitulat *Eminescu și dragostea*. Deși unii îl acuză de vulgaritate (Ovidiu Papadima), alții că a înjosit puritatea amorului eminescian (I.E. Torouțiu, C. Manolache), intențiile autorului sunt nobile, însă cu unele exagerări specifice lui G. Călinescu, mai ales în relația cu femeile. Ceea ce vrea să demonstreze de fapt istoricul literar este că Veronica Micle nu a fost singura femeie iubită de poet și că dragostea lui Eminescu este mai mult trupească, rustică, lipsită de sublimări diafane. După ce întocmește lista iubitelor - Cleopatra Poenaru, Mite Kremnitz, „prozaica” Milly -, cu ironie, G. Călinescu susține că toate au avut același statut în viața poetului, îndeplinind o singură condiție: „Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci-mplinită,/ Încât ai ce strânge-n brațe - numai bună de iubită”.

În finalul capitolului, istoricul literar admite că iubirea dintre Eminescu și Veronica Micle a intrat în memoria colectivă în ciuda intrigilor țesute în

⁶⁶ *Ibidem*, p. 19.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 21.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 39.

jurul relației lor și crede că nimeni nu trebuie să judece greșelile îndrăgostiților, aspru condamnați de viață: „În această lume plină de greșeli, la ce bun am răscoli intrigile moarte spre a osândi un om amărât sau o femeie mai mult însetată de viață decât nechibzuită? Dacă Eminescu a iubit sau nu pe Veronica, dacă aceasta a meritat sau nu dragostea sa, rămâne un lucru deșert față de legenda care a unit pe cei doi poeți în viață și în moarte. Nevoia de unificare a vulgului face ca poeziile de dragoste ale poetului să aibă mai multă semnificație, iscate de iubirea și necredința unei singure femei. Chiar prietenii, puțin informați asupra celorlalte iubiri ale lui Eminescu, vedeau în d-na Micle iubita legală a poetului și, când îl zăreau îmbrăcat cu multă îngrijire și cu țilindru pe cap, îi strigau de departe: «A venit Veronica!»⁶⁹.

Concluzii

Biografia *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu inițiază în presa culturală discuții despre importanța manuscriselor eminesciene, despre implicarea factorului subiectiv în realizarea unor astfel de studii, dar și despre relevanța sau irelevanța unor specii literare precum: biografia, viața romanțată, romanul istoric. Despre conceptele literare amintite, G. Călinescu face observații subtile, dar – ca orice teorie – acestea nu sunt definitive, ci invită la dialog, fiindcă orice epocă își are propriii biografi.

Bibliografie

a. În volume

Călinescu, George, *Opere*, vol. I: *Viața lui Mihai Eminescu*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016.

Călinescu, George, *Opere*, vol. III, *Eminesciune dincolo de monografie*, ediție critică de Nicolae Mecu, Ileana Mihăilă și Daciana Vlădoiu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2016.

Ionescu, Eugen, *Nu*, Humanitas, București, 2011.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 344.

b. În periodice

- Cioculescu, Șerban, „G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*”, rubrica „Cronică literară”, în *Adevărul*, nr. 14 908, 10 august 1932, p. 1-2.
- Ibrăileanu, Garabet, „G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*”, în *Adevărul literar și artistic*, nr. 619, 16 octombrie 1932, p. 1-2.
- Manolache, C., „*Inepția* lui Eminescu”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 50-57.
- Morariu, Leca, „Eminescu la... Techirghiol”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, 1932, p. 141-161.
- Morariu, Leca, „Epilog”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 49.
- Papadima, Ovidiu, „Gh. Călinescu *eminescologii* și cetitorii”, în *Secolul*, nr. 18, 26 iunie 1932, p. 3.
- Papadima, Ovidiu, „Între eminescologi și cetitori II”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni”, în *Secolul*, nr. 20, 3 iulie 1932, p. 3.
- Papadima, Ovidiu, „Între eminescologi și cetitori III”, rubrica „Discuții-Note-Informațiuni” în *Secolul*, nr. 22, 17 iulie 1932, p. 3.
- Torouțiu, I.E., „G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*”, în *Buletinul Mihai Eminescu*, fascicola 8, 1932, p. 41-48.
- Zarifopol, Paul, „O biografie, în sfârșit... G. Călinescu: *Viața lui Mihai Eminescu*, Cultura Națională”, în *Adevărul*, nr. 599, 29 mai 1932, p. 1.

**THE LIFE OF MIHAI EMINESCU BY G. CĂLINESCU:
BETWEEN CRITICAL RECEPTION AND LITERARY THEORY**

ABSTRACT: This study aims to analyze the critical reception of G. Călinescu's *The Life of Mihai Eminescu* between 1932 and 1939. Published at a time when the poet's idealized image had already been embedded in the collective consciousness, Călinescu's work provoked virulent reactions from some cultural figures. Hostile reviews were complemented by balanced critiques and a unique review, marked by nihilism, signed by Eugen Ionescu. The controversies stirred by the Cernăuți literary group, alongside the publication of novels such as *Mite* by E. Lovinescu and *Adonis* by Cezar Petrescu, as well as various studies about Eminescu's life, gave Călinescu the opportunity to reflect on this literary phenomenon. Within this context, 'the divine critic' introduces the concept of the eminescological disease, identifies different typologies of eminescologists, and discusses literary concepts such as biography, fictionalized life, historical novel, and scientific method.

KEYWORDS: critical reception, polemics, eminescologists, literary theory, humanity.